

Економіка та управління підприємствами

УДК 336:631.162

Осіпова Алла Анастасіївна

викладач кафедри економіки

Уманський національний університет садівництва

Осипова Алла Анастасиевна

преподаватель кафедры экономики

Уманский национальный университет садоводства

Osipova Alla

Lecturer of the Department of Economy

Uman National University of Horticulture

ORCID: 0000-0002-5330-3676

**НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ
НАПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИНАНСОВОЙ
ПОДДЕРЖКИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ
AREAS OF STATE FINANCIAL SUPPORT OF AGRICULTURAL
ENTERPRISES**

***Анотація.** Розвиток сільськогосподарських підприємств є нерівномірним і, у випадку з малими формами господарювання, – неефективним. Причиною означеного є прогалини у механізмах реалізації державної фінансової підтримки галузі. Тому метою дослідження є з'ясування особливостей умов і пріоритетів її провадження. Для досягнення мети дослідження використовувалися аналітичний, за допомогою якого визначалися пріоритетні напрями та програми державного фінансування в аграрному секторі, та порівняльний, що уможливив з'ясування особливостей провадження окремих аспектів*

державної підтримки, зокрема пільгового режиму справляння ПДВ, методи; метод горизонтального аналізу, що дав можливість простежити динаміку планових і фактичних обсягів державної підтримки.

У статті проведено аналіз програмних переваг держави у сфері сільського господарства, що фактично окреслило пріоритети політики країни в останні роки у цій галузі. Водночас наведена коротка характеристика та результати провадження окремих методів державної підтримки, зокрема, спеціального режиму справляння ПДВ у сільському господарстві, доводять, що його відміна значним чином негативно вплинула на розвиток галузі, адже зникла можливість додаткового залучення коштів у виробничу діяльність, якою користувалися сільськогосподарські підприємства усіх розмірів і форм власності. Також засвідчено, що касові видатки бюджету на підтримку аграрної галузі перевищують планові, однак зауважено обмеженість кола її одержувачів. Наведено й перелік програм і обсягів фінансування за ними, що провадилися державою в останні роки, що дозволило зосередитися на недоліках державної підтримки аграрної галузі на сучасному етапі. В подальшому проведені дослідження сприятимуть розробці перспективних пропозицій з оптимізації методів і форм надання державної фінансової підтримки.

Ключові слова: сільське господарство, державна фінансова підтримка, спецрежим справляння ПДВ, державне фінансування, напрями державної підтримки аграрної сфери.

Аннотація. Развитие сельскохозяйственных предприятий является неравномерным и, в случае с малыми формами хозяйствования, – неэффективным. Причиной указанного стали пробелы в механизмах реализации государственной финансовой поддержки отрасли. Поэтому целью исследования является выяснение особенностей условий и приоритетов ее производства. Для достижения цели исследования

использовались аналитический, с помощью которого определялись приоритетные направления и программы государственного финансирования в аграрном секторе, и сравнительный, что сделал возможным выяснения особенностей производства отдельных аспектов государственной поддержки, в том числе льготного режима взимания НДС, методы; метод горизонтального анализа, позволил проследить динамику плановых и фактических объемов государственной поддержки.

В статье проведен анализ программных предпочтений государства в сфере сельского хозяйства, что фактически обозначило приоритеты политики страны в последние годы в этой отрасли. В то же время, приведенная краткая характеристика и результаты функционирования отдельных форм и методов государственной поддержки, в частности, специального режима взимания НДС в сельском хозяйстве, доказывают, что его отмена значительным образом негативно повлияла на развитие отрасли, ведь исчезла возможность дополнительного привлечения средств в производственную деятельность, которой пользовались сельскохозяйственные предприятия всех размеров и форм собственности. Также подтверждено, что кассовые расходы бюджета на поддержку аграрной отрасли превышают плановые, однако отмечено ограниченность круга ее получателей. Приведены и перечень программ и объемов финансирования по ним, которые проводились государством в последние годы, что позволило сосредоточиться на недостатках государственной поддержки аграрной отрасли на современном этапе. В дальнейшем результаты исследований будут способствовать разработке перспективных предложений оптимизации методов и форм государственной финансовой поддержки сельскохозяйственным предприятиям.

Ключевые слова: сельское хозяйство, государственная финансовая поддержка, спец режим взимания НДС, государственное финансирование, направления государственной поддержки аграрной сферы.

Summary. *The development of agricultural enterprises is uneven and, in the case of small businesses, inefficient. The reason for this is the gaps in the mechanisms of implementation of state financial support for the industry. Therefore, the purpose of the study is to clarify the features of the conditions and priorities for its implementation. To achieve the purpose of the research, analytical method was used to determine priority directions and programs of public financing in the agricultural sector, and a comparative one, which made it possible to find out the peculiarities of the implementation of certain aspects of state support, in particular the preferential VAT regime; method of horizontal analysis, which made it possible to trace the dynamics of planned and actual amounts of state support.*

The article analyzes the programmatic advantages of the state in the field of agriculture, which in fact outlined the priorities of the country's policy in recent years in this field. At the same time, a brief description and results of the implementation of certain state support methods, in particular, the special regime for collecting VAT in agriculture, prove that its abolition had a significant negative impact on the development of the industry, since it eliminated the possibility of additional attraction of funds in the production activities used by agricultural enterprises of all sizes and patterns of ownership. It is also stated that the cash expenditures of the budget for the support of the agricultural sector exceed the planned ones, but the limited number of its recipients is noted. The list of programs and volumes of financing for them, implemented by the state in recent years, has made it possible to focus on the shortcomings of the state support for the agricultural sector at the present stage. Further studies will help to develop

promising proposals for optimizing methods and forms of public financial support.

Key words: agriculture, state financial support, special VAT collection regime, public financing, directions of state support of agrarian sphere.

Постановка проблеми. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва в країні реалізується через визначені механізми, форми та методи, що сприяють формуванню налагодженого економічного механізму функціонування даного сектору, стимулювання інноваційної діяльності, покращення використання фондів, земельних ресурсів тощо. Окрім того, гармонійна та виважена державна підтримка здатна спонукати до розвитку ринкової і соціальної інфраструктури, зниження безробіття на селі, покращення добробуту населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значною увагою до проблематики фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва відзначаються праці низки науковців. Так, зокрема, О. Радченко наголошує на неефективності використання коштів державної підтримки галузі [6, с. 212].

Цієї ж думки притримуються і О. Непочатенко, П. Бечко та Л. Барабаш: «Сформований нині рівень розвитку аграрної сфери об'єктивно зумовлює необхідність пошуку раціонального системного підходу з боку як державних, так і місцевих органів влади» [2, с. 21–22].

А дослідження Wiebke Nowack, Julia C. Schmid, Harald концентрують увагу громадськості на укрупненні сільськогосподарських підприємств і водночас наголошують на потребі «... підтримати якомога більше малих господарств» [10].

Відзначаючи вагомий внесок науковців у даному питанні, все ж необхідно виокремити основні шляхи поліпшення фінансового забезпечення аграрного сектору економіки України.

Формулювання цілей статті. Метою написання статті стало з'ясування пріоритетів державної фінансової підтримки сільського господарства на сучасному етапі розвитку галузі. При цьому увага зосереджується на прогалинах і недоліках державного фінансування, що в подальшому є перспективними напрямками його оптимізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансове забезпечення державної підтримки аграрного сектору в розрізі бюджетних програм передбачається Законом України «Про державний бюджет» на плановий рік. І хоча в останні роки для аграрної сфери було заявлено низку перспективних програм, що передбачали використання різних інструментів системи державної підтримки, фактичні результати їх надання далекі від означених цілей і перспектив.

Так, починаючи з 2017 року, Україна відходить від такого інструменту державної підтримки, як спеціальний режим справляння ПДВ, завдяки якому сільськогосподарські підприємства мали змогу акумулювати у своєму розпорядженні значні суми коштів, спрямовуючи їх у подальшому на розвиток власної виробничої діяльності (рис. 1).

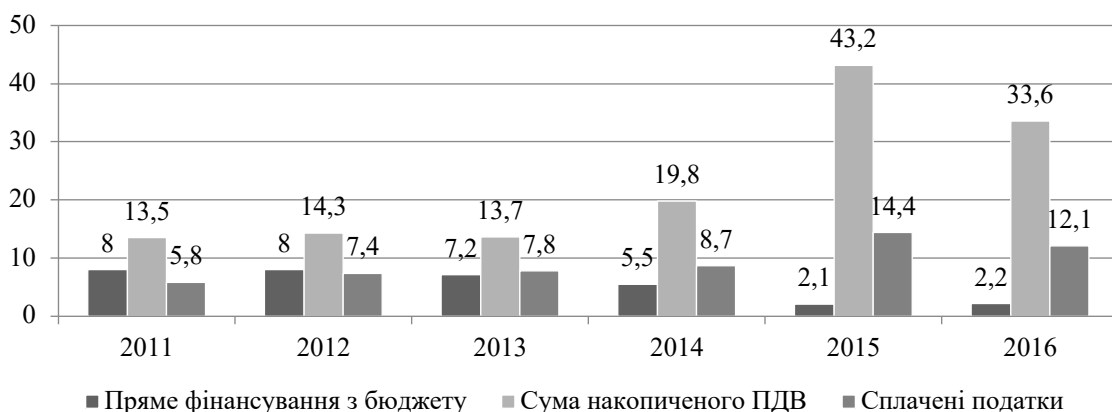

Рис. 1. Обсяги державної підтримки сільського господарства у 2011–2016 рр., млрд грн.

Джерело: побудовано автором на основі [8]

Зокрема, на кінець 2016 р. суми накопиченого підприємствами ПДВ перевищували пряме бюджетне фінансування більш, ніж у 15 раз (рис. 1). При цьому слід зауважити і на зростанні сум сплачених аграріями податків – з 2,8 млрд грн у 2011 р. до 12,1 млрд грн у 2016 р.

Нині активно запроваджується механізм прямої державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Так, у 2014–2018 рр. загальний обсяг прямої державної і фінансової підтримки сільськогосподарського виробництва за рахунок бюджетних коштів склав 10 302,7 млн грн (касові видатки). При цьому у 2017–2018 рр. цей показник склав 9231,3 тис грн, що майже у 10 разів більше відповідного обсягу 2014 р. (431 млн грн) (рис.

2).

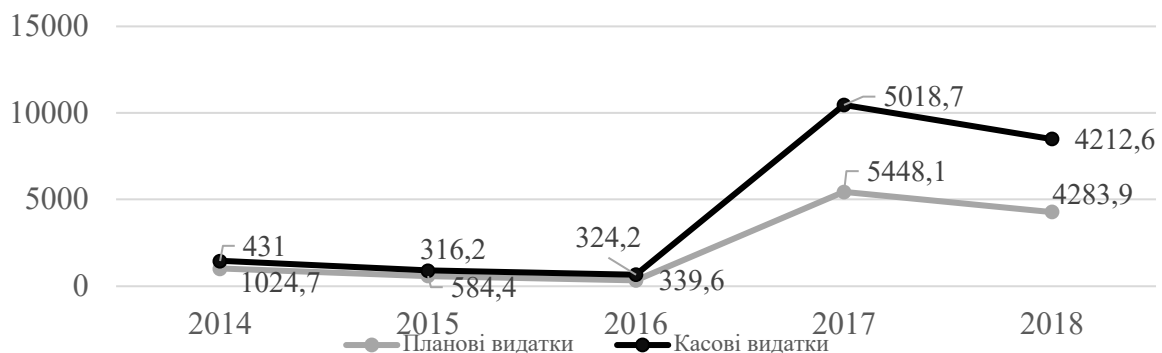

Рис. 2. Динаміка державної та фінансової підтримки сільського господарства за рахунок бюджетних коштів у 2014–2018 рр.

Джерело: складено автором на основі [7]

Однак частка видатків на фінансування аграрного сектору, починаючи з 2009 р., постійно знижувалася і уже у 2016 р. складала лише 0,34 % у загальнодержавних видатках. З 2017 р. прослідковується тенденція до збільшення обсягів видатків державного бюджету на підтримку аграрного сектору до рівня 1,08 % [9].

У 2017 р. Закон «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» визначив щорічний обсяг коштів на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників на 2017–2021 рр. у розмірі не менше 1 % випуску сільськогосподарської продукції [3]. Разом з тим, 20 %

вказаної підтримки повинно спрямовуватися на закупівлю техніки й обладнання у вітчизняних виробників.

У 2018 р. державну підтримку сільськогосподарських виробників згруповано за такими напрямками: підтримка на безповоротній основі (6311 млн грн) та підтримка на поворотній основі (46,9 млн грн).

У 2019 р. Законом України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» від 23 листопада 2018 року № 2629 передбачено витрати Міністерства аграрної політики і продовольства у розмірі 11,12 млрд грн (401,59 млн дол США), що на 12% менше, ніж у попередньому році. Загалом на програми підтримки розвитку сільського господарства у 2019 році передбачено 5 909,0 млн грн (201,34 млн дол США). Однак фінансування більшості напрямів держпідтримки було виконано лише на 30–40 % [4].

Пріоритетною у 2019 р. залишилися програма бюджетної підтримки фермерських господарств і тваринництва, на яку передбачено 0,8 млрд гривень (28,89 млн дол США), що складає 80% від показника 2018 року. Зменшення бюджетного фінансування даної програми пов'язане з тим, що частка коштів була спрямована на компенсацію відсоткових ставок за кредитами банків. Однак майже 23 % даних асигнувань не були використані через відсутність застави у фермерських господарства та високі ризики кредитування.

Наразі серед пріоритетних напрямів державної підтримки аграрної сфери значиться фінансова підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Вона надається кооперативам молочного, м'ясного, плодово-ягідного і овочевого напрямів, а також кооперативам із заготівлі і переробці продукції бджільництва, ягід, грибів і рослин. Передбачено її використання для придбання вітчизняного устаткування для виробництва, збору, зберігання, переробки, визначення якості, сортування та фасування сільськогосподарської продукції, а також техніки для транспортування.

У 2020 р. механізм державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників зазнав суттєвих змін, що пов'язано з проведенням реформ і реорганізацією галузі. Відтак видатки на сільське господарство були згруповані за такими програмами: фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів – 1,20 млрд грн; підтримка галузі тваринництва – 1,00 млрд грн; здешевлення сільськогосподарської техніки та обладнання – 1,00 млрд грн; підтримка розвитку фермерських господарств та кооперативів – 0,40 млрд грн; підтримка розвитку садівництва, виноградарства та хмелярства – 0,40 [3].

Зазначені вище зміни спрямованості державної підтримки сільськогосподарського виробництва в цілому засвідчують позитивні зрушення в частині сприяння розвитку фермерських господарств.

Висновки. Наведені показники реалізації механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва свідчать про необхідність подальших реформ системи державного управління аграрним сектором економіки України.

На нашу думку, для вирішення означеної у статті проблеми, передусім, необхідно перейти до комплексного характеру державної підтримки шляхом удосконалення кадрової політики на всіх рівнях управління та зниження диференціації бюджетної допомоги галузі в регіонах. Також варто, окрім фінансової допомоги, надавати сільськогосподарським товаровиробникам інформаційну, правову, інноваційну, маркетингову й інші види підтримки.

Література

1. Бюджет-2020: які зміни очікують АПК та програми держпідтримки: Агropolіт.ком: веб-сайт. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/724-byudjet-2020--yaki-zmini-ochikuyut-apk-ta-programi-derjpidtrimki> (дата звернення 17.04.2020).

2. Непочатенко О.О., Бечко П.К., Барабаш Л.В. Напрями оптимізації державної підтримки аграрних товаровиробників // Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Редкол.: О.О. Непочатенко (відп.ред.) та ін. Київ: Видавництво «Основа», 2018. Вип. 92. Ч. 2: Економічні науки. С. 18–32.
3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України: Закон України від 20 грудня 2016 р. № 1789-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2621-19> (дата звернення: 18.03.2020).
4. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 13 грудня 2018 р. № 2648-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (дата звернення: 18.03.2020).
5. Прунцева Г.О. Аналіз ефективності державної підтримки сільськогосподарських підприємств // Економіка і організація управління. 2020. № 1 (37). С. 79–88.
6. Радченко О.Д. Напрями державної фінансової підтримки сільського господарства України // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2013. № 1(3). С. 207–214.
7. Рахункова палата. URL: <https://rp.gov.ua/home/> (дата звернення: 16.03.2020).
8. Сибірянська Ю., Паскалова А. Окремі аспекти адміністрування та справляння ПДВ у 2011–2016 роках. Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України. URL: <https://feao.org.ua/products/vat-administration-aspects-2011-2016/> (дата звернення 15.04.2020).

9. Урба С.І. Аналіз фінансового забезпечення розвитку аграрного сектору економіки України // Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». 2019. № 2 (51). С. 37–41.
10. Wiebke Nowack, Julia C. Schmid, Harald Grethe (2019) Wachsen oder weichen!? Eine Analyse der agrarstrukturellen Debatte im Kontext der EU-Agrarpolitik nach 2020. GAIA. 2019. 28/4. S. 356–364. URL: <https://doi.org/10.14512/gaia.28.4.7>

References

1. Bjudzhet-2020: jaki zminy ochikujutj APK ta prohramy derzhpidtrymky: Aghropolit.kom: veb-sajt. URL: <https://agropolit.com/spetsproekty/724-byudjet-2020--yaki-zmini-ochikuyut-apk-ta-programi-derjpidtrimki> (Accessed 17.04.2020).
2. Nepochatenko O.O., Bechko P.K., Barabash L.V. Naprjamy optymizaciji derzhavnoji pidtrymky aghrarnykh tovarovyrobnykiv // Zbirnyk naukovykh pracj Umansjkogho nacionaljnogho universytetu sadivnyctva. Redkol.: O.O. Nepochatenko (vidp.red.) ta in. Kyjiv: Vydavnyctvo «Osnova», 2018. Vyp. 92. Ch. 2: Ekonomichni nauky. S. 18–32.
3. Pro vnesennja zmin do Bjudzhetnogho kodeksu Ukrajinjy : Zakon Ukrajinjy vid 20 ghrudnja 2016 r. # 1789-VIII // Verkhovna Rada Ukrajinjy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2621-19> (Accessed 18.03.2020).
4. Pro Derzhavnyj bjudzhet Ukrajinjy na 2018 rik : Zakon Ukrajinjy vid 13 ghrudnja 2018 r. # 2648-VIII // Verkhovna Rada Ukrajinjy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> (Accessed 18.03.2020).
5. Pruceva Gh.O. Analiz efektyvnosti derzhavnoji pidtrymky siljsjkoghospodarsjkykh pidpryjemstv // Ekonomika i orghanizacija upravlinnja. 2020. # 1 (37). S. 79 – 88.
6. Radchenko O.D. Naprjamy derzhavnoji finansovoji pidtrymky siljsjkogho ghospodarstva Ukrajinjy // Zbirnyk naukovykh pracj Tavrijsjkogho

- derzhavnogho aghrotekhnologhichnogho universytetu (ekonomichni nauky). 2013. # 1(3). S. 207–214.
7. Rakhunkova palata. URL: <https://rp.gov.ua/home/> (Accessed 16.03.2020).
 8. Sybirjansjka Ju., Paskalova A. Okremi aspekty administruvannja ta spravljannja PDV u 2011-2016 rokakh. Ofis z finansovogho ta ekonomichnogho analizu u Verkhovnij Radi Ukrainy. URL: <https://feao.org.ua/products/vat-administration-aspects-2011-2016/> (Accessed 15.04.2020)
 9. Urba S.I. Analiz finansovogho zabezpechennja rozvytku aghrarnogho sektoru ekonomiky Ukrainy // Naukovo-vyrobnychyj zhurnal «Biznes-navigator». 2019. # 2 (51). S. 37–41.
 10. Wiebke Nowack, Julia C. Schmid, Harald Grethe (2019) Wachsen oder weichen!? Eine Analyse der agrarstrukturellen Debatte im Kontext der EU-Agrarpolitik nach 2020. GAIA. 2019. 28/4. S. 356–364. URL: <https://doi.org/10.14512/gaia.28.4.7>